

שפיטות החלטות בעניין פרס ישראל – עד מתי?*

בעקבות בג"צ 2348/00 סיעת המפד"ל נ' שר החינוך¹

מאיר הופמן**

א. הקדמה

מאמר זה נכתב לאחר עיון במאמרו של פרופ' דניאל פרידמן² שעסק בהחלטת בית המשפט העליון בבג"צ 2205/97 מאסלה נ' שר החינוך והתרבות³. באותו עניין ביטל בג"צ את החלטת שר החינוך והתרבות לאשר את המלצת ועדת שופטי פרס ישראל להעניק לעיתונאי מר שמואל שניצר את פרס ישראל בתחום העיתונות, והורה על החזרת הדיון לוועדת הפרס. בדיון החוזר בוועדה נשלל הפרס ממר שניצר. החלטת בג"צ על החזרת הדיון נבעה מכך שהוברר לבית המשפט בשבתו כבג"צ כי בפני ועדת הפרס שדנה בעניינו של מר שניצר ובפני השר לא היה מידע חשוב ורלוונטי בדבר הרישעתו האתית בבית הדין של מועצת העיתונות בגין מאמר שפרסם מר שניצר כנגד בני ה"פּלשמוּרה" ואשר נשא את הכותרת "יבוא של מוות"⁴. בג"צ ראה בהחלטת ועדת הפרס ושר החינוך החלטה מנהלית, וככזו הרי שעליה להיות מבוססת על תשתית עובדתית מלאה שלא הייתה קיימת בעניינו של מר שניצר, וזאת על אף העיקרון הכללי של אי-התערבות בית המשפט בשיקולי ועדות מקצועיות למתן ציונים ופרסים המעוגן בסעיף 33 לחוק החוזים [חלק כללי], תשל"ג-1973.⁵

- * גרסה מוקדמת של רשימה זו התפרסמה בהמשפט 14 (תשס"ב). מאמר זה ירד לדפוס לפני שניתנה החלטת בית המשפט בבג"צ 375/03 גרשוני נ' שרת החינוך (לא פורסם) (עותק שמור במערכת).
- ** עורך דין, משרד עורכי הדין מעוז את דין. המחבר היה בין מייצגי המפד"ל, העוזרת כבג"צ 2348/00 נושא רשימה זו.
- 1 בג"צ 2348/00 סיעת המפד"ל נ' שר החינוך (טרם פורסם), תקדין עליון 2000(2) 527 (להלן: בג"צ סיעת המפד"ל).
- 2 ד' פרידמן "שפיטות החלטות בעניין פרס ישראל בעקבות בג"צ 2205/97 מאסלה נ' שר החינוך והתרבות" המשפט ה (תשס"א) 181.
- 3 בג"צ 2205/97 מאסלה נ' שר החינוך והתרבות, פ"ד מא(1) 233 (להלן: פרשת מאסלה).
- 4 ש' שניצר "יבוא של מוות" מעריב 19.08.1994. המאמר תקף בחריפות את העלאתם של בני ה"פּלשמוּרה" מאחיופיה בהתייחס למספרם הרב של נשאי נגיף האיידס והשחפת בקרב אותם עולים.
- 5 חוק החוזים [חלק כללי], תשל"ג-1973 (להלן: "חוק החוזים"). הסעיף קובע כי "חובה שלפני ינתן ציון, תואר, פרס וכיוצא באלה על פי הכרעה או הערכה של אחד הצדדים או של אדם שלישי, אין ההכרעה או ההערכה לפי החוזה נושא לדיון בבית משפט". יש לציין כי מתן פרס ישראל איננו מעוגן בחוק או בתקנות, למעט התקציב למתן הפרסים המופיע בספר חוקי התקציב (ראו לדוגמה, חוקי התקציב 129, בע' 40), ולמעשה, על פי אתר האינטרנט של משרד החינוך [\[URL:http://207.232.9.131/pras-israel/pras.htm\]](http://207.232.9.131/pras-israel/pras.htm), הפרס הנו פרי יזמתו של מר בן ציון

בקליפת אגוז, מבקר מאמרו של פרופ' פרידמן את החלטת בג"צ בפרשת מאסלה בשתי נקודות עיקריות: הראשונה, חלוקת פרסים הנה עניין בלתי שפיט על פי סעיף 33 לחוק החוזים וזאת אף אם נפלה טעות גלויה או שהייתה התעלמות משיקול רלוונטי במתן הפרס (למעט תרומה או חוסר תום לב) ועל כן היה על בג"צ לפסוק שאין הוא מעוניין להתערב בעניין נשוא העתירה⁶. השנייה, ניסיונו של בג"צ בפרשת מאסלה להמעיט מהשלכות החלטתו ולדחות את הסברה שגם בעתיד יהיו מי שיתקפו החלטות בדבר הענקת פרסי ישראל לאישים אחרים על סמך תקדים פרשת מאסלה. ניסיונו כאמור של בית המשפט מתבסס על היות דיוני ועדת הפרס חסויים, כך שמבחינה פרקטית יהיה קשה מאוד במקרים עתידיים לדעת אילו נתונים הונחו בפני ועדת הפרס, ואילו נעלמו מעיניה, וזאת בשונה מפרשת מאסלה, שבה הוברר שעובדות חשובות לא היו בפני הוועדה. לדעת פרופ' פרידמן לא ייתכן ואין זה מוצדק כי מחד יינתן פתח לביקורת בג"צ על החלטות ועדת פרס ישראל, בעוד שמאידך ייקבע כי דיוני ועדת הפרס הנם חסויים. עוד טוען פרופ' פרידמן, כי את החיסיון ניתן להצדיק רק על יסוד הנחה שבמילא אין לאיש זכות לבקר משפטית את החלטות ועדת הפרס⁷. מטרת רשימה זו הנה לחזק ולתמוך בדברי הביקורת שהועלו על ידי פרופ' פרידמן, במיוחד לאור העתירה בבג"צ סיעת המפד"ל שהסתמכה, רובה ככולה, על התקדים שנקבע בפרשת מאסלה, ושהוגשה על רקע אישורו של שר החינוך ליתן לגבי שולמית אלוני (שרת ממשלה וחברת כנסת לשעבר) את פרס ישראל על "מפעל חיים – תרומה מיוחדת לחברה ולמדינה".

ב. העובדות

ביום 27.2.00, במסגרת אירוע חברתי-ציבורי, הפתיע שר החינוך דאז, מר יוסי שריד, את הגב' שולמית אלוני וכישר לה כי החליט לאשר את המלצת ועדת השופטים לפרס ישראל תש"ס, אשר המליצה להעניק לה את הפרס בתחום "מפעל חיים – תרומה מיוחדת לחברה ולמדינה"⁸.

דינור, שר החינוך לשעבר, שיום בשנת 1953 את מתן הפרס שנחשב כיום לפרס היוקרתי ביותר במדינת ישראל ומוענק בטקס ממלכתי במרצאי יום העצמאות בכל שנה (לכד מהכבוד ומהיוקרה הנובעים מקבלת הפרס, הרי שלזוכה בו מוענק פרס כספי בגובה 50,000 ש"ח). לאור האמור, לא ברורה כל כך גישתו החד-משמעית של בג"צ כי החלטות ועדת הפרס ושר החינוך בנושא פרס ישראל הן החלטות מנהליות, כאשר אין כל בסיס חוקי למתן הפרס. מאידך, ניתן לטעון כי גם מנהגים וולונטריים הנמשכים עשרות בשנים, הממומנים על ידי תקציב המדינה ושחשיבותם העליונה איננה מוטלת בספק, דוגמת מתן פרסי ישראל, זוכים לחוקף משפטי איתן ונהפכים לחלק אינטגרלי מסמכויות הגוף המנהלי. מכל מקום, הרי ששאלה זו חורגת ממסגרת מאמר זה.

6 פרידמן, לעיל הערה 2, בע' 186.

7 שם, בע' 188.

8 המלצת ועדת הפרס מיום 27.02.00 (עוה"ק שמור במערכת). בין נימוקי ועדת הפרס: "מאבקה על כבוד האדם וחכריותו היסודיות והטיבעיות, היותה פה לאורח, מאבקה לחיקוק עולות, הנפת דגל השיויון בין העמים והאמונות השונים בישראל והכבוד ההרדי על תרומתה לחברה ישראלית

ההחלטה עוררה, כמובן, ביקורת מצד גורמים שונים, וזאת בשל פועלה ועמדותיה השנויות במחלוקת של הגב' אלוני כפי שבאו לידי ביטוי במאמריה, בדבריה בכנסת ישראל ובראיונות בכלי התקשורת לאורך שנות פעילותה הציבורית⁹, שאף עוררו לא אחת "סערות" בקרב ציבורים שונים.

לאחר הפרסום הרשמי בדבר מתן הפרס, עתרה סיעת המפד"ל ביום 27.3.00 לביטול המשפט העליון כשבתו כבג"צ נגד הענקת הפרס לגב' אלוני. העתירה התבררה בפני השופטים אור, דורנר וטידקל¹⁰ והתבססה בראש ובראשונה על התקדים בפרשת מאסלה.

כאן המקום לציין כי העותרת סברה כי בשונה מעובדות פרשת מאסלה, בה יועד העיתונאי מר שמואל שניצר לקבל פרס ישראל עבור פעילותו כעיתונאי בתחום מקצועי מוגדר – תחום העיתונות – בשעה שנתגלה כי בתחום זה ממש כשל בעברה אתית ואף הורשע בבית הדין לערעורים של מועצת העיתונות¹¹, מיועדת הגב' אלוני לקבל פרס ישראל בתחום כללי – "מפעל חיים – תרומה לחברה ולמדינה". לדעת העותרת, במקרה שכזה, מקבל הפרס מקבלו על מפעל חיים המשמש מופת לחברה, ועל כן יש לבחון היטב וביתר תשומת לב את מכלול התבטאויותיו השונות של מקבל הפרס לאורך כל שנות חייו הציבוריים ואף הפרטיים.

כשם שברור מחד, שאין להחמיר ולפסול אדם שהרים תרומה לחקר הפיסיקה, מקבלת פרס ישראל בתחום מדעי הטבע והטכנולוגיה רק בגלל כישלון אישי כזה או אחר או התבטאות פוגעת, ואף גזענית, שאינם קשורים לתחום בו ניתן הפרס, כך מאידך, אין להקל ראש במתן פרס כללי כגון פרס בדבר "מפעל חיים – תרומה לחברה ולמדינה" לאדם, ללא בדיקה של מגוון פעולותיו במהלך חייו הציבוריים ואף הפרטיים וללא דרישה כי על מקבל פרס שכזה להיות ללא רבב.

העותרת פרטה שורה ארוכה (ובלתי ממצה) של התבטאויות קשות וחמורות של הגב' אלוני, שלדעת העותרת פוסלים אותה מלקבל פרס ישראל ושלא היו ידועות (לפחות בחלקן) לשר החינוך ולוועדת שופטי הפרס. אין זה המקום לפרט את כל ההתבטאויות שצוטטו בעתירה¹², אך נדגיש כי בין יתר ההתבטאויות שהציגה העותרת, הוצגה גם התבטאותה של הגב' אלוני שנדונה בבג"צ 433/87 רכטמן נ' לשכת עורכי הדין¹³.

הוגנת, צודקת מוסרית ואנושית" (פסקה 16 לעתירה בבג"צ סיעת המפד"ל (להלן: "העתירה") (עוה"ק שמור במערכת), וכן פסקה 1 לפסק דינו של השופט אור בבג"צ סיעת המפד"ל).

9 בג"צ סיעת המפד"ל, שם, פסקה 1 לפסק דינו של השופט אור.

10 שני השופטים הראשונים ישבו בדין גם בדין בפרשת מאסלה.

11 להשתלשלות ההליכים ראו, פרידמן, לעיל הערה 2, בע' 181-183.

12 פסקה 18 לעתירה מפרטת מגוון התבטאויות כנגד שופטי בית המשפט, כתי הדין הרבניים, ראשי מדינה, הרבנות הראשית, אבות האומה, רבנים, חרדים, מפלגות דתיות, מתנחלים, יהודי ארצות-הברית, מורים וחיילי צה"ל.

13 בג"צ 433/87 רכטמן נ' לשכת עורכי הדין, פ"ד מא(4) 606 (להלן: בג"צ רכטמן).

באותו מקרה תקפה הגב' אלוני בשידור רדיו את שופט בית המשפט העליון, השופט אלון, באומרה כי "השופטים היושבים על תקן השופט הדתי, יותר משיש עליהם מרותו של החוק והממלכתיות, יש עליהם יראת הרבנות וציבור העסקנים הדתיים ששלחו אותם"¹⁴. העותרים באותה פרשה ביקשו כי היועץ המשפטי לממשלה יקבע, שיש מקום להגיש כתב אישום פלילי נגד הגב' אלוני בגין כוונה לפגוע במעמדו של שופט¹⁵, וכן כי יש להעמיד את הגב' אלוני לדין משמעתי בלשכת עורכי הדין בה היא חברה¹⁶. בג"צ ביקר קשות את ההתבטאות כפוגעת במעמד השפיטה, אך בסופו של דבר החליט לדחות את העתירה, לטענת העותרת, בשל חסינותה הפרלמנטרית של הגב' אלוני¹⁷. חשיבות בג"צ רכטמן תובהרה בהמשך.

בעתירתה, תקפה העותרת ראשית, את סבירות המלצת ועדת שופטי הפרס ואת אישור שר החינוך, שכן לטענתה, לאור היסטוריית ההתבטאויות הקשות של הגב' אלוני יש לקבוע כי אין להעניק לגב' אלוני את הפרס. שנית, לדעת העותרת לא היו בפני הוועדה ושר החינוך מכלול התבטאויותיה של הגב' אלוני, כפי שהוצגו על ידי העותרת (לרבות ההתבטאות שנדונה בבג"צ רכטמן) ולפיכך, יש, לכל הפחות, להחזיר הדין לוועדת שופטי הפרס לעיון חוזר.

טענתה זו של העותרת התבססה על התכתבויות בינה לבין המשיבים בעתירה (ועדת שופטי הפרס ושר החינוך). העותרת פנתה במכתב לשר החינוך דאז, חבר הכנסת יוסי שריד, והציגה לו טבלה ובה התבטאויות קשות רבות ומגוונות של הגב' אלוני במהלך חייה הציבוריים נגד אישים וציבורים שונים וביקשה לדעת אם היו ועדת הפרס וכן השר מודעים להתבטאויות לפני מתן החלטתם (עותק המכתב נשלח גם לפרופ' עליזה שנהר, יו"ר ועדת הפרס)¹⁸. במענה למכתבים אלה השיבה היועצת המשפטית של משרד החינוך כי "על פי תקנון פרסי ישראל כל פרטי הדיונים בפני הוועדה יישארו כמוסים... ניתן לציין כי מכלול החומר המפורט בטבלאות אליהן הפנית (שלא הומצא לנו) ככזה, לא היה בפני הוועדה. עם זאת, הוועדה הייתה מודעת להתבטאויות שנויות במחלוקת של המועמדת". מכלל ההן הסיקה העותרת את הלאו, קרי, שהוועדה והשר היו ערים להתבטאויות שונות של הגב' אלוני אך לא לכולן ובפרט לא לכל ההתבטאויות שהציגה העותרת.

בטיעון בעל פה שהתקיים בפני בג"צ צומצמה העתירה על ידי העותרת לבקשתה כי עניין הענקת הפרס יחזור לוועדת שופטי הפרס לדיון מחודש (כפי שנעשה בפרשת

14 שם, בע' 608.

15 סעיף 255 לחוק העונשין, תשל"ז-1977.

16 לפי סעיפים 53 ו-361(3) לחוק לשכת עורכי הדין, תשל"א-1961.

17 עיין ברעות שלרשת שופטי ההרכב מעלה כי הנשיא דאז השופט שמגר דחה את העתירה על בסיס החסינות, לעומת השופטת נתיגיהו שדחתה את העתירה בשל הספק שהתעורר בדבר קיומו של היסוד הנפשי של הכוונה לביצוע העברה (זאת על אף החוקה הכללית בדבר ידיעת הדין ולמרות השכלתה המשפטית של המשיבה). השופט חלימה הצטרף לדעת שני השופטים.

18 עותקי המכתבים הנזכרים לעיל שמורים במערכת.

מאסלה) ולא נתבקשה עוד התערבות בית המשפט כך שיחליט, במקום הוועדה והשר, שאין הגב' אלוני ראויה לקבלת הפרס¹⁹.

ג. פסק הדין

בית המשפט ציין, תוך שהוא מפנה לבג"צ מאסלה, כי אין זה מדרכו להתערב בשיקוליהם של ועדות וגופים העוסקים במתן פרסים וציונים.

את טענת העותרת בדבר הצורך בהחזרת הדיון לוועדת שופטי הפרס לאור שורה ארוכה של התבטאויות שלא היו, לטענתה, בפני הוועדה ובהסתמך על בג"צ מאסלה, דחה בית המשפט על יסוד קביעה בדבר השוני בניסיונות העובדתיות בין שני המקרים.

בפרשת מאסלה הוברר לבג"צ בוודאות שהן הוועדה שהמליצה על מתן הפרס לעיתונאי שניצר והן שר החינוך והתרבות שאישר את המלצתה, לא ידעו על הרשעתו בעברת אתיקה זמן לא רב קודם לכן. לא הייתה מחלוקת שעובדה זו לא הייתה בפני הוועדה והשר וכן שמדובר בעובדה חשובה ורלוונטית למתן הפרס.

לפיכך, על פי כלל המשפט המנהלי הקובע שעל כל החלטה של כל רשות מנהלית סבירה להיות מושגת על מכלול העובדות הרלוונטיות הדרושות לקבלתה²⁰, וכן על רקע סמכות השר להחזיר את הדיון לוועדה – הורה בג"צ על החזרת הדיון בעניין.

לעומת זאת, בעתירת סיעת המפד"ל קבע בג"צ כי אין כל יסוד לקביעה כי חברי ועדת הפרס לא היו ערים להתבטאויותיה של הגב' אלוני המוזכרות בעתירה (ואחרות)²¹.

בג"צ טרח לצטט מתשובות שר החינוך והיועצת המשפטית שלו²² שנכתבו בתגובה למכתבי העותרת בהם, כאמור, הציגה העותרת רשימה ארוכה של התבטאויות מפי הגב' אלוני, וביקשה לרדת אם הייתה מונחת רשימה זו בפני הוועדה והשר, וקבע כי אין כל יסוד להניח שוועדת הפרס לא הייתה ערה להתבטאויות כאלה ואחרות של הגב' אלוני, או כי לא הייתה בפניה כל התשתית העובדתית הדרושה לצורך מתן הפרס. בג"צ שב והדגיש²³, כפי שעשה בפרשת מאסלה²⁴, את ייחודיות הפסיקה שלו בפרשה האמורה בכך שבדרך כלל דיוני ועדת שופטי פרס ישראל הנם חסויים על פי

19 בג"צ סיעת המפד"ל, לעיל הערה 1, פסקה 2 לפסק דינו של השופט אור.

20 ראו לדוגמה בג"צ 987/94 יורונט קרוי זהב (1992) בע"מ נ' שרת התקשורת, פ"ד מת(5) 412.

21 בתגובה לטענות העותרת השיב שר החינוך כי "אין לו שמץ של מושג מה היה החומר שהונח על שולחן הוועדה" (פסקה 2 למכתבו של שר החינוך) (עותק שמור במערכת). כאמור לעיל, היועצת המשפטית של שר החינוך השיבה גם היא בשם הוועדה כי "הוועדה הייתה ערה להתבטאויות שנויות במחלוקת של המועמדת [גב' אלוני]" (פסקה 2 למכתבה של היועצת המשפטית) (עותק שמור במערכת) ללא התייחסות פרטנית להתבטאויות שהוצגו על ידי העותרת.

22 בג"צ סיעת המפד"ל, לעיל הערה 1, פסקה 5 לפסק דינו של השופט אור.

23 שם, פסקה 4 לפסק דינו של השופט אור.

24 פרשת מאסלה, לעיל הערה 3, בע' 240.

תקנון הפרס²⁵. מעניין לציין כי שניים משופטי ההרכב בדיון בפרשת מאסלה (השופטים אור ודורנר) הם אלה שישבו בדין בעתירת המפד"ל ובעת הדיון בעל פה טרחו לציין זאת תוך הדגשת חריגותיה של פרשת מאסלה שהתבטאה בגילוי פוזיטיבי בלתי מוכחש של עובדה רלוונטית שלא הייתה בפני הוועדה והשר, ובהתאם אכן פסקו לבסוף בפסק דינם נשוא סקירה זו.

לעומת זאת, השופט השלישי בהרכב (השופט טירקל), שלא היה בין שופטי ההרכב בפרשת מאסלה, הצהיר מפורשות בפסק דינו כי היסס אם לדחות את העתירה ולא דווקא בשל מגוון התבטאויותיה של הגב' אלוני²⁶, אלא דווקא בשל דברי הביקורת שלה על שופט בית המשפט העליון שנדרונו בבג"צ רכטמן. על סמך תשובת היועצת המשפטית של משרד החינוך כי ועדת השופטים "הייתה מודעת להתבטאויות שנויות במחלוקת של המועמדת"²⁷ (ההדגשה שלי – מ.ה.), מסופק היה השופט טירקל אם פסק הדין בבג"צ רכטמן היה מונח בפני הוועדה.

אף על פי כן, לאור עקרון חופש הביטוי ודווקא מתוך שאיפה שלא להרבות מחלוקת בישראל החליט גם השופט טירקל לדחות את העתירה²⁸.
הגב' אלוני קיבלה בשנת תש"ס את פרס ישראל.

ד. הערות

1. סעיף 33 לחוק החוזים מושתת על הכלל, לפיו אין בית המשפט נוטה להתערב בנושאים הנתונים לשיקול דעתם של גורמים מומחים ובקיאים בנושאי ציונים ומתן תארים²⁹. סעיף זה מתייחס לנושאים מסוימים, קרי, ציונים ופרסים, כאל נושאים שאין זה ראוי לבית המשפט לעסוק בהם וככאלה יש להשאירם בידי המומחים. לכאורה, אין הסעיף מבחין בזהותו של אותו גוף מומחה המחליט על מתן הפרס (גוף פרטי, אדם פרטי או גוף מנהלי), מה שחשוב לעניין זה הוא מהות העניין שעליו החליט אותו גוף, קרי, האם מדובר בענייני פרסים ותארים. יתרה מכך, פרסי ישראל מוענקים במסגרת וולונטרית לחלוטין וללא כל הסמכה בחוק כלשהו, ועל כן לא ברור אם ניתן להתייחס לשר החינוך ולוועדת הפרס כמי שפועלים בענייני פרס ישראל כגוף מנהלי הכפוף

25 לכן לרעת בג"צ אין בפסיקתו באותו עניין משום מתן פתח להגשת עתירות עתידיות בענייני פרס ישראל. ראו ביקורתו של פרידמן, לעיל הערה 2, בע' 187-188, לפיה אם ענייני פרס ישראל שפויים, לא ניתן להסתתר מאחורי טענת סודיות פורמליסטית ולהסתיר את התשתית העובדתית למתן הפרס מהמעוניינים בה.

26 יש לציין כי מהערות השופטים בדיון ניתן היה להתרשם כי דווקא ריבוי ההתבטאויות השנויות במחלוקת של הגב' אלוני שזכו להדים בציבור, הביאו לכך כי כל שופטי ההרכב נטו להסתפק בהנחה שלכל שופטי ועדת הפרס וכן לשר החינוך, היושבים בתוך עמם, היה מידע, גם אם לא פרטני וקונקרטי, לגבי "היסטוריית" ההתבטאויות של הגב' אלוני.

27 מהניסוח משתמע כי הייתה מודעות רק לחלק מההתבטאויות שהציגה העותרת ולא לכולן.

28 בג"צ סיעת המפד"ל, לעיל הערה 1, פסקה 2 לפסק דינו של השופט טירקל.

29 ראו ג' שלו דיני החזים (מהדורה שנייה, תשנ"ה) 414.

לכללים הידועים בדבר הצורך בקיומם של כל הנתונים והתשתית למתן הפרס. אין ספק, כי ההלכה בפרשת מאסלה מכרסמת בכלל האמור ולמעשה קובעת בדרך עקיפה כי החלטות ועדת הפרס הנן שפיטות ככל החלטה של גוף מנהלי, לפחות לגבי הצורך בקיומה של תשתית עובדתית מלאה לשם קבלת החלטה בדבר זהות מקבל הפרס, באופן שלמעשה נוצרה הלגיטימציה להניח לפתחו של בג"צ את בחינת קיומה של תשתית עובדתית מלאה בפני ועדת הפרס והשר המאשר. אם ההתייחסות לפעולות ועדת הפרס והשר בענייני פרס ישראל היא כשל גוף מנהלי, הרי שמכאן קצרה הדרך לטענות מהותיות בדבר אי-סבירות החלטות הוועדה והשר.

2. למרות הסתייגויות שניים משופטי ההרכב בדבר קיומן של העובדות החריגות שנתגלו בפרשת מאסלה, הצליחה העותרת לטען, לפחות בלבו של שופט אחד, ספק בדבר קיומה של כל התשתית העובדתית הרלוונטית בפני ועדת שופטי הפרס והשר. לאור האמור לעיל אין לדעת מה תהיה תוצאתה של עתירה דומה שתוגש בעתיד, וניתן לומר כי אם יוצגו בפני בג"צ אמירות או מעשים חריגים של מועמדים לפרס ישראל שהנם בעלי רלוונטיות להענקת הפרס או לאי-הענקתו, שלא היו בפני ועדת הפרס והשר, או אז לא יהסס בג"צ להחזיר את הדין לוועדת הפרס. במקרה של הגב' אלוני, הרי שדווקא ריבוי התבטאויותיה השנויות במחלוקת סייעו לטענה שדי בהכרת מכלול התבטאויותיה, גם אם לוועדת הפרס ולשר לא היה ידוע בדיוק על התבטאות פרטנית כזו או אחרת.

3. הנחת בית המשפט בפרשת מאסלה כי בשל אלמנט סודיות דיוני ועדת הפרס, לא נפתח הפתח להגשת עתירות מרובות בנושא פרס ישראל, לא עמדה במבחן המציאות. כאמור, שופט אחד משופטי ההרכב הסיק למעשה כי מידע מסוים (ההתבטאות מושא בג"צ רכטמן) לא היה בפני ועדת הפרס, וזאת על סמך תכתובת בין העותרת לשר ולוועדת הפרס שאינה נופלת בגדר סודיות דיוני הוועדה³⁰.

4. לדעתנו, משנקבע כי החלטות ועדת שופטי פרס ישראל הנן שפיטות יקשה על הוועדה ועל שר החינוך, בוודאי מן הבחינה הציבורית, שלא להתייחס כלל לטענות שיועלו בעתיד לגבי חסר במידע רלוונטי ביחס למקבל פרס ישראל כזה או אחר בטענה של סודיות דיוני הוועדה. ברור כי אם יוצג בציבור מידע ממשי בקשר למועמד כזה או אחר אזי אי-ההתייחסות תכרסם הן במעמד מקבל פרס ישראל ומעניקו והן במעמד הפרס עצמו³¹. ברי כי בג"צ סיעת המפד"ל הנו דוגמה טובה לכך שבסופו של הליך ולמרות סודיות דיוני הוועדה נאלצו הן ועדת הפרס והן השר להתייחס לגופו של עניין, אם כי לא בפירוט, לעובדות שהוצגו על ידי העותרת והתייחסות הגופים כאמור היוו את בסיס העתירה.

30 בג"צ סיעת המפד"ל, לעיל הערה 1, פסקה 1 לפסק דינו של השופט טירקל.

31 על כך תעיד תגובתה של היועצת המשפטית של משרד החינוך, שעל אף סודיות הדיונים מסרה נתונים, אם כי לא פרטניים, מהם ניתן היה להסיק כי לא כל ההתבטאויות שהציגה העותרת בבג"צ סיעת המפד"ל היו בפני הוועדה.

5. במאמר מוסגר נציין כי דווקא פסק דינו של השופט טירקל מעורר תמיהה. אם מן הבחינה העובדתית אכן מידע רלוונטי לא היה בפני ועדת הפרס אזי מה לעקרון חופש הביטוי והרצון שלא להרבות מחלוקות בישראל ולרפוי הפגם הבסיסי שבהחלטות ועדת שופטי הפרס? במקרה זה הרי שהתוצאה המתבקשת הייתה החזרת הדיון לוועדה הנזכרת לעיל!

6. אנו סבורים כי התוצאה השונה אליה הגיע בג"צ בקשר לעיתונאי מר שניצר בפרשת מאסלה לעומת הגב' שולמית אלוני בבג"צ סיעת המפד"ל הנה פסיקה נוספת המביאה לפיחות במעמדו של בית המשפט העליון בקרב ציבורים שונים³².

ציבור רחב שאינו דק בניואנסים משפטיים ועובדתיים רואה לנגד עיניו מחד, עיתונאי בעל קריירה מזהירה ורבת שנים, שפרס ישראל נמנע ממנו בגלל כתבה אחת שבגינה הורשע בעברה אתית ומאידך, אשת ציבור, שרה לשעבר ומשפטנית בהשכלתה בעלת היסטוריה מוכחת של אמירות קשות (עד כדי היותן גובלות בפלילים), מקבלת פרס ישראל בעבור "מפעל חיים"³³.

אכן, אף שניתן בנקל להבחין בין עובדות המקרה בפרשת מאסלה לבין עובדות בג"צ סיעת המפד"ל, מוטב היה לו לבית המשפט העליון לו נמנע מלכתחילה מעיסוק בפרטי ישראל מתוסר שפיתות על בסיס סעיף 33 לחוק החחים שנוון לעיל.

לדעתנו, במקרה של עתירה נוספת בענייני פרס ישראל, על בג"צ לחזור בו מהלכת פרשת מאסלה, בהתאם לסמכותו על פי סעיף 20(ב) לחוק-יסוד: השפיטה, ולקבוע כי העניין בלתי שפיט כן שעניינים אלו יחזרו לדיון במקומם הנכון במסגרת השיח והשיג הציבורי.

32 לעניין זה ראו ספרה של ח' עצינוני-הלוי קשר האליטות והדמוקרטיה בישראל (תשנ"ג) 141-144. כמו כן ראו, דנ"פ 8613/96 ג'אברין נ' מ"י, פ"ד נד(5) 193, אשר במסגרת פרק ה' לפסק דינו של הנשיא ברק, באופן די נדיר, טורח בית המשפט העליון להסביר את שונות פסיקתו בריון זה שזיכה את המבקש בעברות של עידוד ארגון טרור, לעומת פסיקתו מאותו יום בדנ"פ 1789/98 מ"י נ' כהנא, פ"ד נד(5) 145, שהרשיע את המשיב בעברת המרדה. לעניות דעתי הסבריו של בית המשפט אכן משכנעים, אך שעצם העובדה שבית המשפט נדרש להסביר עצמו מלמד על תחושותיו המוצדקות בדבר הפיחות במעמדו בציבור הרחב בשל קיומן של פסיקות שונות בנסיבות עובדתיות דומות.

33 אכן בשני המקרים סירב בג"צ לבחון את סכירות החלטות ועדת הפרס ושר החינוך, אך הציבור כאמור בוחר את התוצאה הסופית שאליה מובילה פסיקת בג"צ.